

УДК 314.151.3–054.73(497.6)“1991/2001”
314.117(497.6)“1991/2001”

Оригиналан научни рад

Original scientific work

Драшко Маринковић
Бранка Маринковић**ПРОСТОРНО-ДЕМОГРАФСКЕ ПОСЉЕДИЦЕ ПРОЦЕСА
ИЗБЈЕГЛИШТВА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ**

Извод: Републику Српску је у периоду 1991–1996. године захватио процес избјеглиштва, након којег је уследио повратак становништва. Избјеглиштво на геопростору Републике Српске манифестовало се у потпуно новој форми, законитостима и тенденцијама које су последица екстремно дестабилне ситуације и ратних дешавања. Овај процес означио је сасвим нову и битно другачију етапу демографског развоја геопростора Републике Српске, Босне и Херцеговине, али и земаља из окружења. Неравномјеран регионални распоред избјеглог и расељеног становништва утицао је да поједине регионалне цјелине у веома значајном обиму повећају број свог становништва. Са повећањем броја становника, као последица процеса избјеглиштва, дошло је до измјена демографских структура појединих општинских простора. Процес избјеглиштва је по свом обиму захватио трећину становништва Републике Српске.

Кључне ријечи: избјеглиштво, Република Српска, просторне и демографске последице

Abstract: In the period 1991–1996 many people sought refuge in Republika Srpska and after that started return process. Refugee movement at the territory of Republic of Srpska appears to be very specific, due to extremely unstable circumstances and war created specific rules and tendencies. This process marked completely new and substantially different step in the demographic development of Republic of Srpska, as well as of Bosnia and Herzegovina and of surrounding countries. Regional distribution of refugees and displaced persons caused remarkable population increase in all regions. Increased number of inhabitants had an impact on population compositions in some municipalities. One third of the inhabitants found refuge in Republika Srpska.

Key words: Refugee movement, Republic of Srpska, space and demographic consequences

Увод

На геопростору Републике Српске избјеглиштво се манифестује као доста сложен миграциони процес који је директно изазван последицама друштвено-политичких промјена и међуетничког и међурелигијског конфликта и грађанског рата. Наиме, рат који је вођен на овим просторима у периоду 1992–1995. година покренуо је велики талас избјеглиштва поје-

диних етничких група и истовремено изазвао и велики прилив избјеглог и расељеног становништва са других простора, што је у великој мјери пореметило постојеће демографске процесе и појаве. Резултати "Пописа избјеглих и расељених лица и домаћинстава Републике Српске" из 1996. и спроведене ререгистрације из 2001. указују на значајну улогу избјеглиштва као миграционог процеса у демографском развоју Републике Српске.

Избјеглиштво као облик принудне миграције становништва има своје историјско утемељење на овим просторима. Наиме, овдје су се смјењивали разни освајачи, цивилизације и народи који су се сукобљавали и међусобно протјеривали, али у датим историјским приликама поново враћали и временом асимилирали, спајали и прожимали. Као факторе принудних миграција овог поднебља треба истаћи геостратешки положај и транзитност простора који спаја исток и запад и сјевер и југ европског континента. Миграције су утицале као значајни фактори на измјене демографских структура, а посебно на формирање и измјене етничког мозаика народа који су на овим просторима одувјек живјели. Обзиром да миграције представљају сталан процес који вијековима траје долазило је до наизмјеничних процеса међусобне стабилизације и сарадње, а затим до расељавања, избјеглиштва и протјеривања појединих етничких група. Са временске дистанце ови процеси су се периодично обнављали па је то случај и са последњом деценијом двадесетог вијека када је дошло до ескалације принудних миграција у облику избјеглиштва.

Избјеглиштво је специфичан облик миграција становништва који је утицао на широк спектар друштвено-економских посљедица развоја Републике Српске, али и окружења. Као веома дуготрајан процес избјеглиштво се снажно рефлектовало на демографске, али и на социо-економске и културне карактеристике овог геопростора. Посљедице избјеглиштва углавном се могу сагледати кроз вриједносне оцјене добитака и губитака. Међутим, најчешће се подвлачи да губитке углавном биљеже мјеста полазишта, а добитке само одредишта избјеглиштва, наравно што по правилу и не мора да буде тако. За Републику Српску избјеглиштва је добитак у смислу повећања броја становника који је изазван механичким путем, а не сопственим природним прираштајем. Насупрот томе, основни губитак везан је за страдање и одсељавање избјеглог и насилно расељеног становништва са овог простора. Међутим, овај процес без сваке сумње изазвао је велике поремећаје у етничкој и другим структурама становништва. Тако се као посљедица избјеглиштва, на једној страни стварао демографски губитак, а на другој добитак, што се даље рефлектовало на укупан демографски развој овог геопростора.¹

---

¹ Маринковић Д.: **Демографски проблеми процеса избјеглиштва у Републици Српској**, Географско друштво Републике Српске, Бања Лука, 2005.

Посљедице избјеглиштва се испољавају кроз разне ефекте, у различитим временским интервалима, краткорочно или дугорочно, на директан или индиректан начин. Могуће је издвојити неколико врста посљедица избјеглиштва које имају посебан значај (просторне, демографске, социо-економске, психолошке, културно-историјске и политичке). У овом раду највише пажње биће посвећено просторно-демографским посљедицама процеса избјеглиштва.

Просторне посљедице избјеглиштва

Територијално кретање и размјештај становништва посљедице су сваког обимнијег миграционог процеса, па тако и избјеглиштва. Код избјеглиштва просторне посљедице су изразито наглашене са аспекта просторних дистанци пресељења гдје су веома често изражене потпуне измјене природних и друштвених услова живота. Просторне посљедице се најчешће манифестују преко ефеката прилагођавања (адаптације) и стапања (асимилације) у новој географској средини. Ове посљедице код избјеглих и расељених лица се веома снажно испољавају, уз неизбјежну носталгију за старим начином живота.

Посљедице пресељења у нову географску средину, посебно на дуже дистанце, веома често су врло компликован процес, поготово ако се ради о присилном пресељењу у облику какав је избјеглиштво. Наиме, у овом процесу веома чест је случај да се рурално становништво, које је навикло на сеоски начин живота, чист ваздух, слободу кретања и патријархалну заједницу са доста поноса и достојанства, мора навићи на изразито градски начин живота. Са овог аспекта посљедице пресељења могу бити и велики проблем, који има комплексног утицаја на даљи живот пресељеног становништва али и на локалну средину. Веома често одредишта избјеглиштва немају никакве подударности са старим начином живота и природним условима, економским одликама, друштвено-културним факторима и сл.

Неки од најважнијих природних фактора који лимитирају просторне посљедице су: рељеф, надморска висина, географска ширина, клима, састав тла, вода, ваздух и биогеографске одлике. Друштвено-економске карактеристике су такође веома битне, а одређене су начином обраде земљишта, природним богатствима, кориштењем ресурса, привредним карактеристикама, занимањем становништва, квалификационом и образовном структуром, типовима насеља и развојем саобраћајне и остале инфраструктуре. Културно-етничке и антропогене вриједности се у просторном размјештају становништва огледају преко посве новог начина живота, исхране, одијевања, обичаја, навика и односа према породици и друштву.

Приликом просторног размјештаја избјеглог и расељеног становништва на простору Републике Српске требало је знатно више пажње

усмјерити на размјештај пољопривредног становништва у руралним срединама. Наиме, из многих примјера се може констатовати да су били веома изражени проблеми у прилагођавању планинаца на специфичности живота у равничарским просторима, а посебно са аспекта климатских, привредних, етнокултурних и других карактеристика. Због тога је просторни размјештај избјеглог и расељеног становништва у одговарајућу животну средину требао да буде један од приоритетних задатака друштвене заједнице са антропогеографског, економског, етничког и културно-психолошког аспекта.

Приликом анализе просторних посљедица процеса избјеглиштва на простору Републике Српске посебно треба истаћи неприродан притисак на урбане средине, јер су многи настојали да сеоски начин живота замијене градским. То је било и економски и социолошки неправедно, па је дошло до веће концентрације пољопривредне и неквалификоване радне снаге у градовима, док су у руралним срединама остајали празни и полупразни простори. Исто тако, треба истаћи да је и прије процеса избјеглиштва у већим градовима био вишак радне снаге, па се доласком избјеглог и расељеног становништва ситуација још више погоршала.

Водећи урбани центри Републике Српске у процесу избјеглиштва су остварили значајно повећање броја становника. Овome је највише допринио тренутни вишак слободног стамбеног простора у градским срединама, који је у том периоду детерминисан одсељавањем и избјеглиштом значајнијег броја домицилног становништва. Анализом регионалног размјештаја избјеглог и расељеног становништва на овом простору може се закључити да су Бањалучка и Добојско-бијељинска регија и средње Подриње, за разлику од других пограничних међуентитетских простора, имали знатно већи демографски раст. Дакле, општине ових регионалних цјелина су у просјеку примиле знатно више избјеглих и расељених лица у односу на републички просјек. Знатно мањи удио избјеглих и расељених лица у пограничним међуентитетским зонама је условљен страхом од новог протјеривања, неповјерењем и великим бројем уништених и девастираних стамбених објеката.²

Анализа просторних посљедица процеса избјеглиштва на нивоу општина Републике Српске указује на чињенице да се избјегло и расељено становништво најчешће досељавало на етнички хомогеније просторе и у општине у којима је због избјеглиштва домицилног становништва других националности остао слободан стамбени простор. Дакле, најобимније досељавање избјеглог и расељеног становништва регистровано је у општин-

---

² Маринковић Д.: **Регионални распоред избјеглог и расељеног становништва геопростора Републике Српске**, Гласник Географског друштва Републике Српске, бр. 9, Бања Лука, 2004, стр. 5–18.

ским центрима у унутрашњости Републике Српске, па је то било и један од фактора демографског пражњење руралних средина у пограничним подручјима. Због тога би просторне посљедице размјештаја избјеглог и расељеног становништва требале имати неизоставно мјесто и улогу приликом доношења мјера популационе политике, просторног планирања и друштвено-економског развоја геопростора Републике Српске.

Демографске посљедице процеса избјеглиштва

Демографске посљедице процеса избјеглиштва у Републици Српској су многобројне и разноврсне и углавном се испољавају у мјестима полазишта и одредишта избјеглиштва. С једне стране, страдање и расељавање становништва имају негативан одраз на укупан демографски развој, док са друге, доста велики прилив избјеглог и расељеног становништва у значајној мјери побољшава демографску слику овог простора.

Процес избјеглиштва директно се испољио преко поремећаја основних демографских оквира виталних функционалних контингената становништва, смањења обима репродукције, пада стопе природног прираштаја, као и поремећаја скоро свих структура становништва. Демографске посљедице се првенствено огледају преко прилива становништва, тј. у квантитативном, а знатно мање у квалитативном погледу. У основи ове посљедице су имале измјену националне структуре и стварање етнички хомогених простора чиме су се значајно рефлектовале на укупан демографски развој овог простора. Наиме, досељавање избјеглог и расељеног становништва српске националности, које има мању стопу репродукције, утицало је на слабије природно обнављање становништва овог геопростора. Такође, поремећаји у репродукцији становништва који су настали у току транзиције имали су вишеструке и дугорочне негативне посљедице као поремећаји у недовољном рађању становништва. Ове чињенице могу се довести у везу са ниском, а у посљедње три године и негативном, стопом природног прираштаја становништва Републике Српске. Наталитет је у сталном паду, морталитет је приближно константан, па без обзира на интензивирање повратка избјеглог и расељеног становништва укупан број становника се не повећава. Све досадашње анализе указују на чињеницу да са повратком избјеглог и расељеног становништва нема основа очекивати побољшање наталитета на овом простору. У вези са овом појавом, као и са интензивирањем социо-економских проблема, јавља се смањење броја чланова домаћинстава. Родитељи у оваквим условима немају услова, па и не желе дјецу, односно овакви процеси додатно убрзавају депопулацију већег дијела геопростора Републике Српске.³

---

³ Маринковић Д.: Демографски проблеми процеса избјеглиштва...

Демографске последице веома се јасно одражавају на све сфере живота избјеглог и расељеног становништва. Наиме, као последица процеса пресељења ове категорије становништва јавили су се бројни и разноврсни демографски проблеми. Очигледне су велике промјене у кретању броја становништва ове категорије, као и виталних компоненти природне динамике (наталитет, морталитет, природни прираштај итд.) и готово свих демографских структура (полна, старосна, етничка, образовна, квалификациона итд.). Директне демографске последице, које се манифестују код избјегличко-расељеничке популације, очитују се преко смањења фертилних стопа код жена које су се преселиле из руралних у урбане средине, погоршања старосне и осталих виталних структура, жељом за емиграцијом и сл. Смањење репродуктивне стопе код ове популације углавном се јавља као последица тежих социо-економских услова и другачијег начина живота, кориштења контрацептивних средстава и утицаја градског начина живота и нове животне средине.

На основу ових параметара може се констатовати да је репродуктивна моћ избјеглог и расељеног становништва усљед разних социо-економских фактора значајно умањена, па је евидентно смањење удјела броја дјецe у избјегличким домаћинствима. Комплексни друштвено-економски фактори (застој привредне производње, незапосленост, неријешено стамбено питање итд.) такође веома негативно утичу на раст природног прираштаја избјеглог и расељеног становништва. Старосна структура ове категорије становништва указују да је то популација коју карактерише завршена фаза демографске транзиције, што јој даје обиљежје регресионог типа старосне структуре становништва. Међутим, један број избјеглих и расељених лица је у периоду избјеглиштва засновао породицу, па је на неки начин побољшао демографску слику простора гдје живи и тако бар привремено успорио негативне тенденције на нисконаталитетним подручјима.

Посебно треба истаћи да су можда најзначајније демографске последице процеса избјеглиштва у вези са поремећајем старосне, полне, образовне, етничке и економске структуре становништва. Наиме, са интензивирањем избјеглиштва на овом простору значајно се измијенила и социо-економска структура становништва, јер дошло је до значајног смањења удјела фертилног и радног контингента у укупном становништву. Евидентно је и повећање одлива младог становништва у правцу сусједних држава и иностранства што касније изазива нагло погоршање старосне, али и образовне и квалификационе структуре становништва. Из ових примјера може се само наслутити какве ће негативне последице у будућности у структурама становништва имати простори полазишта.

Према полно-старосној структури избјеглих и расељених лица у Републици Српској 1996. и расељених лица 2001. године примјетна је нешто већа заступљеност женске популације. То је логично обзиром да је

сличан однос и код укупног становништва Републике Српске, односно мањи је број мушкараца. Коефицијент маскулинитета избјеглог и расељеног становништва износио је 977,2, док је коефицијент феминитета имао вриједност 1023,3. Старосна група од 18 до 59 година доминира са 58,9% удјела у укупној старосној структури избјеглих и расељених лица и мушке и женске популације. На другом мјесту су малољетна лица са 23,3%, док су на трећем мјесту лица старија од 60 година са 17,3% удјела. Ова структура остала је скоро иста и након ререгистрације 2001. године по којој се од укупно 248.289 евидентираних избјеглих и расељених лица, највише или 59,5% односило на средњовјечно радно-способно становништво, 21,3% на малољетна лица, а 19,1% на најстарију категорију становништва.⁴

Интересантан је податак који указује да је у периоду 1992–2001. године у расељеним домаћинствима на простору Републике Српске рођено укупно 21.309 дјеце која су по свом мјесту рођења одмах стекла статус расељених лица. Треба истаћи да статистичке анализе указују на чињеницу да најосјетљивију категорију избјеглог и расељеног становништва на чини баш дјечији узраст, затим најстарија категорија становништва, као и категорија болесних лица. Према првим анализама најчешће регистроване болести код категорије избјеглих и расељених лица су хронична обољења, дијабетес, болести циркулаторног и респираторног система, итд.

Из анализе образовне структуре може се закључити да је највише (око 33%) избјеглих и расељених лица са средњом школом, са основном школом је око 27%, док је најмање лица са високом школом око 2% удјела. Треба истаћи и веома скроман удио избјеглих и расељених лица са вишом и високом школом са око 6%.⁴ Међутим, највише забрињава знатно висок удио од 15% који се односи на лица без завршене школе, што је знатно више од просјека за Републику Српску који је у периоду 1996–2001. године износио око 8,9% у односу на укупно становништво старо 15 и више година.

Према квалификационој структури избјеглих и расељених лица, доминирају лица са средњом стручном спремом са 28,8% удјела, затим нискоквалификована и квалификована лица са по 18% удјела. Најмањи удио имају лица са завршеним факултетом, магистратуром или докторатом или око 5,3% удјела.⁵

Етничка структура избјеглог и расељеног становништва простора Републике Српске указује на чињеницу да је ова категорија становништва скоро апсолутно српске националности. Измјена етничке структуре народа различитог националног и религијског опредјељења кулминирало је одсељавањем муслиманског, хрватског и другог несрпског становништва које је замијенио избјеглим и расељеним становништво српске народности. Ет-

---

⁴ Попис избјеглих и расељених лица у Републици Српској 1996. године.

⁵ Избјеглице из БиХ и расељене особе, Билтен, 2001.

ничка композиција овог простора, која је била прије процеса избјеглиштва, вјероватно више никада неће бити успостављена јер повратак избјеглог и расељеног становништва никада неће бити стопостотан. Досељавање избјеглих и расељених лица претежно српске националности утицало је на измјене етничке структуре, тако да апсолутну већину становништва Републике Српске сада чини српски народ.

Промјене етничког састава становништва Републике Српске једна је од најзначајнијих демографских посљедица процеса избјеглиштва на овом простору. Тако је у највећем броју некада хетерогених регионалних цјелина и општинских простора дошло до етничке хомогенизације становништва. Усљед рата и процеса избјеглиштва Срби су се хомогенизирали у источној Херцеговини, гласиначко-романијској висоравни, Подрињу, Семберији, Посавини и Бањалучкој регији. Супротно хомогенизацији српског народа у Републици Српској десила се и етничка хомогенизација Бошњака на простору Федерације БиХ и то у средњој Босни (зеничка регија), сјевероисточном дијелу Федерације БиХ (тузланска регија), Сарајевској котлини и Цазинској крајини (бихаћка регија). Хрвати су своју националну доминацију остварили на простору западне Херцеговине, западних дијелова бањалучке регије и жепачко-усорске области у средњој Босни.⁶

Статистичке анализе које прате националну структуру избјеглог становништва из Босне и Херцеговине на простору Републике Србије указују да од укупног броја избјеглих лица српски народ доминира са преко 90% удјела. Као главни разлог треба истаћи да је рат приморао избјегла лица да уточниште потраже на територијама гдје је њихова нација представљала већинско становништво, јер се тамо осјећа сигурније. Тако су етнички моменти били веома изражени, како у завичају који избјегли и расељени напуштају, тако и у срединама у које се досељавају. Промјеном мјеста боравка и измјеном етничке структуре трајно је измијењена и национална мапа становништва, што може да има демографске, али и геополитичке посљедице.

Економска структура избјеглог и расељеног становништва је важна за рјешавање основних животних проблема у вези са запослењем и социоекономским положајем у друштву. Структура избјеглих и расељених лица према активности указује на изразито тешко материјално стање ове категорије становништва. Наиме, од укупног броја избјеглих и расељених лица у Републици Српској 1996. године било је око 43% издржаваних, око 9% пензионера, а још око 39% лица није обављало никакво или је обављало

---

⁶ Маринковић Д. и Маријанац З.: **Демографски аспекти процеса избјеглиштва у Републици Српској**, Зборник радова, Научни скуп "Република Српска – десет година Дејтонског мировног споразума", Академија наука и умјетности Републике Српске, Бања Лука, 2005, стр. 487–495.

неко повремено занимање. Од укупног броја радно способних запослено је било само 9% лица. Треба истаћи да су могућности запошљавања ове категорије становништва биле веома ограничене због чињеница које указују на велику стопу незапослености становништва Републике Српске. Од укупног броја избјеглих и расељених домаћинстава највише је било непољопривредних и мјешовитих (заједно 87,3%), а најмање пољопривредних или 12,7% удјела. Према ререгистрацији 2001. године од укупног броја расељених лица према занимању највише је било у статусу пензионера са 32,7% удјела. Истовремено без запослења је било 24,5%, стални посао је имало 23,7%, посао је тражило 12,4%, док је привремени посао обављало 3,8% од укупног броја расељених лица. Ова структура указује да је само 29,6% расељених домаћинстава имало сталне или повремене, а чак 37,7% није имало никакве изворе прихода.⁷

Избјегло и расељено становништво у великим градским срединама није било прихваћено на одговарајући начин, што је био велики проблем са којим се морало суочавати. Радно способна избјегла и расељена лица била су веома ријетко у прилици да се запосле, јер постојећи закони налажу да приоритет при запошљавању остварују друге категорије становништва. Један од темељних фактора опстанка избјеглог и расељеног становништва на неком простору је и питање могућности запошљавања које код нас најчешће тренутно зависи од социо-економског статуса лица које тражи запослење. Међутим, треба истаћи да доста повољна образовна и квалификациона структура избјеглог и расељеног становништва омогућава да се будућа интеграција у овој области оствари у складу са тржишном оријентацијом и започетим процесом приватизације државних предузећа.⁸

Структура избјеглих домаћинстава према броју чланова један је од значајних фактора који утиче на укупан друштвени, а посебно на социо-економски положај избјеглог и расељеног становништва. Према статистичким изворима на простору Републике Српске, је према процјенама за 1996. годину, било 1.391.593 становника и 410.173 домаћинстава, односно 3,38 лица по једном домаћинству.⁹ Од укупног броја домаћинстава, према попису из 1996. године, 132.298 или око 32% је било избјеглих и расељених домаћинстава. Свако избјегло и расељено домаћинство 1996. године је у просјеку имало око 3,2 члана. Тај просјек је нешто нижи код расељених

---

⁷ Попис избјеглих и расељених лица 1996. и ререгистрација избјеглих и расељених лица 2001. године у Републици Српској.

⁸ Marinković D.: **Demographic consequences of the distribution of the refugees and displaced persons of Republic of Srpska**, International scientific conference "Migrations, Crises and Recent Conflicts in the Balkans, DemoBalk, Belgrade, 2005.

⁹ Демографска статистика, бр. 4 и 5, Статистички билтен, Републички завод за статистику, Бања Лука, 2001. и 2002.

домаћинстава 2001. године јер износи око 3 члана. Према попису из 1996. са једним чланом је било 13% избјеглих и расељених домаћинстава, са два члана 16%, са три и пет чланова 22%, док је највише домаћинстава са четири члана са 28% удјела. Према ререгистрацији 2001. године, највише расељених домаћинстава је било са четири члана са 25%, док је најмање било са пет и више чланова са 14% удјела. Смањење просјечног броја на три члана код избјеглих и расељених домаћинстава је углавном последица страдања становништва у ратним операцијама (погинули, нестали и сл.), као и већим иселавањем пунољетних чланова домаћинстава у иностранство, односно раздвајањем породица.¹⁰

Закључак

Избјеглиштво на геопростору Републике Српске се испољило као комплексан друштвени процес. Кроз ратни и послеријатни период избјеглиштво је на овом простору имало врло промјенљив интензитет који је изазвао бројне импликације. Главни правци избјеглиштва са овог простора су били усмјерени према етнички хомогенијим срединама и иностранству, при чему су неки традиционални миграциони правци имали веома важну улогу. Скоро сваком избјегличком правцу је одговарао сличан контраток из правца окружења, односно процес избјеглиштва на овом простору треба схватити као двосмјерни процес у коме скоро равно партиципирају и одсељавање и досељавање избјеглог и расељеног становништва. Обим избјеглиштва на овом простору је био изузетно велик и обухватао је више од 30% од укупног броја становништва и домаћинстава у Републици Српској 1996. године. На овом простору манифестовале су се различите краткорочне и дугорочне последице процеса избјеглиштва у демографској, али и у просторној, социо-економској и политичкој сфери друштвеног развоја.

Процес избјеглиштва директно се испољио преко квантитативних поремећаја у порасту укупног броја становника и неких демографских оквира основних функционалних контингената и структура становништва. Полно-старосна структура избјеглог и расељеног становништва је скоро идентична са овом структуром локалног становништва, па као таква не може у квалитативном погледу утицати на бржи демографски развој овог простора. Образовна структура се такође веома подудара са структуром локалног становништва, односно она је чак мало и нарушена због повећања удјела лица без завршене основне школе. Етничка структура избјеглог и расељеног становништва је најочигледнији примјер квантитативног, али и квалитативног, поремећаја који је изазван процесом избјеглиштва. Наи-

---

¹⁰ Попис избјеглих и расељених лица 1996. и ререгистрација избјеглих и расељених лица 2001. године у Републици Српској.

ме, са промјенама ове структуре дошло је до измјене етничке мапе становништва, па је у Републици Српској дошло до веће доминације српског народа. Економска структура упућује на чињеницу да она у квалитативном погледу доласком избјеглог и расељеног становништва још више погоршана укупна социо-економска ситуација и велика незапосленост. У погледу стратегије, планова за будућност и трајних рјешења избјеглом и расељеном становништву је омогућено да оствари своје право на слободан избор.

Дакле, Република Српска је специфичан геопростор чије се демографске структуре, осим етничке, у квалитативном погледу нису значајније измијениле под утицајем избјеглиштва. Међутим, треба истаћи да ће се неке промјене испољити тек у наредном периоду, што би могло бити од посебног значаја приликом анализе будућег пописа становништва на овом простору. Наиме, геопростор Републике Српске још дуго ће бити под утицајем избјеглиштва јер процес повратка становништва још није завршен. Будући социо-економски развој овог геопростора ће свакако бити и један од кључних фактора повратка избјеглих и расељених лица. Стога, процес избјеглиштва на овом геопростору треба посматрати у оквиру ширег концепта демографског и друштвено-економског развоја и са тог аспекта избјегло и расељено становништво треба третирати у контексту демографског развоја и дефинисања програма популационе политике и просторног планирања геопростора Републике Српске.

Draško Marinković
Branka Marinković

SPACE-DEMOGRAPHIC CONSEQUENCES REFUGEES PROCESS OF REPUBLIC OF SRPSKA

Summary

Demographic consequences can, first of all, be seen through the influx of the population, that is, in the quantitative and far less in the qualitative aspect. In the base, these consequences had the change of the national structure and forming ethnically homogeneous areas by which they were significantly reflected on the total demographic development of this area. Namely, immigration of refugees and displaced persons of the Serbian nationality, who have smaller rate of reproduction, influenced the weaker natural revival of population of this area. Moreover, disarrangements in the reproduction of the population which were formed during the transition, had manifold and long-lasting negative consequences as the disarrangements in insufficient parturition of population. These facts can be connected with the low, and in the last two years, negative rate of natural growth of population in Republic of Srpska. Birth-rate is persistently falling, mortality is approximately constant, and without regard to the intensity of the return of the exiled and displaced persons, the total number of the inhabitants does not increase. All former analyses point out at the fact that with the

return of the refugees and displaced persons, the improving of birth-rate cannot be expected in this area. In connection with this phenomenon, as well as with the intensing of the socio-economic problems, there are fewer members in the households. In these circumstances, parents do not have the conditions to bring up their children so they do not want them, and these processes accelerate depopulation of the greater part of Republic of Srpska.